
О.О. Кряжич

Інститут телекомунікацій і глобального
інформаційного простору НАН України

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З АВТОРАМИ — МОЛОДИМИ НАУКОВЦЯМИ

Розглянуто проблемні питання роботи з авторами — молодими науковцями. Визначені основні правила опрацювання матеріалу та роботи над науковою статтею. Сформульований підхід до роботи з молодими авторами — науковцями в редакціях наукових видань. У підсумку наведені пропозиції щодо удосконалення роботи з науковою молоддю в процесі роботи над науковими статтями.

Ключові слова: наукова стаття, наукове періодичне видання, структурована інформація, наукова молодь.

Одна з перших і доволі серйозних проблем, з якою стикається будь-який молодий науковець на початку своєї роботи — написання статті. Як правило, аспіранти, здобувачі, молоді науковці — кандидати наук, мають ледь не десятки тез доповідей і одиниці статей.

Здавалося б, у чому ж тут виникає питання?

Проблематика полягає в тому, що молоді науковці мають багато цікавої, але не структурованої інформації, тому часто не знають, як її представити у вигляді наукової статті. Ніде не вчать як писати наукові статті, а більшість наукових керівників та консультантів мають свій підхід до написання статей, який здобули методом власних пошуків та помилок, тож такий досвід передати важко.

Завдання щодо допомоги молодим науковцям зі знаходження свого стилю написання наукових статей, з вибору підходу до формування статті, з формування свого методу обробки матеріалів для статті частково лягає на плечі працівників наукових видань, тобто фахівців, які розуміють сутність наукового процесу та знайомі із журналістикою.

Метою даного матеріалу є виділення особливостей роботи з авторами — молодими науковцями, які подають свої перші статті до наукових видань.

Мета буде розкрита за допомогою розгляду наступних завдань:

1) визначено основні правила опрацювання матеріалу та роботи над науковою статтею;

2) сформульовано підхід до роботи з молодими авторами — науковцями в редакціях наукових видань;

3) надано пропозиції щодо удосконалення роботи з молодими авторами — науковцями.

Колись у минулому, у практиці роботи газет і журналів будь-якого рівня і підпорядкування, працювали школи юнкорів, рабкорів, сількорів, громадських кореспондентів. Дещо з того досвіду можна взяти і застосувати для роботи з авторами — молодими науковцями. Окрім того, слід звернути увагу на дві чудові брошури академіка НАН України, професора А.Г. Наумовця «Ви віч-на-віч з аудиторією» [1] та «Ви і ваша аудиторія» [2], де даються поради, як правильно підготувати наукову доповідь, популярну лекцію, виступ на захисті дисертаційної роботи, конкурсний проект. Усі ці рекомендації можна і потрібно використовувати при написанні наукових статей.

Але повернемося до дописувача і розглянемо звичайний приклад з роботи редакції наукового журналу: надійшла стаття від аспіранта. Після проходження контролю відповідності правилам оформлення статті до наукового журналу, як правило, стаття потрапляє до рецензента, повертається з зауваженнями на доопрацювання і:

а) молодий автор зникає надовго з цього журналу;

б) стаття після доопрацювання науковим керівником, колегами та консультантами все ж потрапляє до журналу, але перестає бути автентичною.

Є ще третій варіант повернення статті на доопрацювання — запросити молодого автора і приділити йому трохи часу для пояснення загальних моментів роботи над науковою статтею.

Інтернет майоріє порадами відносно того, як написати наукову статтю. Проте, більшість рекомендацій є кальками підручників з журналістики і дозволяють створити деякий алгоритм написання науково-популярної, але не наукової статті для серйозного видання. Тому нижче пропонується декілька основних правил, які дозволяють опрацювати матеріал та написати саме наукову статтю:

1) Стаття пишеться «під видання», а не навпаки.

Багато журналів друкують матеріали натурних досліджень, польових експедицій, результати експериментів. Однак найбільше цінуються роботи, в яких представлений аналіз отриманих результатів, наведено математичний апарат та моделі за задачею, що вирішується. Кожен науковий журнал спрямований за своєю тематикою, має певні правила подання матеріалу. Один надає перевагу розрахункам, інший — графічній візуалізації або інтерпретації отриманих результатів в їх практичному застосуванні.

Тобто, спочатку обирається видання за профілем досліджень молодого науковця. Потім уважно переглядаються декілька номерів цього видання, вишукуються статті, схожі за спеціальністю, за напрямом з тим, чим займається молодий науковець, і вибрані статті ретельно опрацьовуються.

Опрацювання таких статей передбачає дослідження особливостей подачі матеріалів, постановки мети, завдань, викладення основних положень, подачі визначень, позначень, пояснень, представлення моделей, переходів за етапами викладення матеріалів та представлення окремих і загальних висновків.

Усе це дозволить побудувати структуру своєї статті відповідно до вимог конкретного журналу.

2) Побудова статті — не формальний шаблон, а розуміння завдання, що виконувалось.

Дуже цікаво подає типовий план побудови доповіді або статті А.Г. Науковець [1]:

1. Вступ («навіщо?»):
 - а) Про що ця робота?
 - б) Коротке обґрунтування актуальності теми («кому це потрібно?»)
 - в) Що зроблено до цієї роботи (стан проблеми)?
 - г) Постановка задачі (мета роботи, задачі роботи).
2. Методи дослідження («як?»).
3. Результати («що отримано?»).
4. Інтерпретація і обговорення («що це означає?»).
5. Висновки — коротке резюме зробленого («ну то й що?»).

Дуже часто молоді автори задають питання: про що писати у вступній частині? Дехто починає описувати, над чим саме працюють у відділі або лабораторії, надаючи декілька абзаців тексту, віддаленого від суті статті. Вступ — це стисле викладення сутності роботи з зазначенням тих, хто займався цим питанням і чим нове дослідження відрізняється від попередніх. Немає відповіді на це питання — немає і наукової статті.

У вступі слід навести короткий аналіз робіт попередників, відповідні посилання. Критичні зауваження, у разі наявності, краще навести і обґрунтувати в основному розділі статті. Без обґрунтування будь-яке критичне зауваження не має смислу.

Іноді методи, що використовуються у роботі, доцільно навести одним абзацом у вступі. Деякі дослідження вимагають окремих розділів статті щодо методів та методичних питань. При цьому слід обґрунтувати переваги обраних методів, зазначати, що використовувалося раніше для вирішення поставлених завдань.

Основний блок статті — результати. У результатах надається фактичний власний матеріал з поясненнями, викладенням алгоритмів виконання роботи, наочними прикладами. Варто обов'язково представляти коментарі до таблиць, малюнків, схем, позначення і опис до математичних моделей. У результатах викладається конкретика мовою спеціальності, за якою пра-

цює молодий науковець. Якщо у вступі, методах, обговоренні результатів і навіть у висновках припускається деякий науково-публіцистичний стиль подання тексту, то результати викладаються формальною мовою.

Проте формальна мова не означає обмеження логічних переходів між окремими фрагментами матеріалу та застосування висновків і узагальнень. Текст формальною мовою повинен бути монолітною стіною, а не окремими цеглинами, з яких вибудовано стіну.

Обговорення результатів, їх практична реалізація — важливий розділ додаткової аргументації поточних і подальших кроків дослідження. Тут наводяться аналіз отриманих матеріалів і виявлених закономірностей, зіставлення авторських результатів із висновками інших авторів, розрахунки, що підтверджують викладене у розділі результатів, напрям подальших досліджень.

Висновки узагальнюють розглянуте в статті трьома—чотирма пунктами. Лаконічно, але зрозумілою мовою, наводяться основні результати, що були отримані науковцем та викладені в попередніх розділах статті, а також зазначається можлива сфера застосування цих результатів, тобто, практична цінність. Багатослівність висновків псує загальне враження від усього матеріалу.

Стаття завершується посиланнями на першоджерела, які були використані при її написанні. Слід зазначити, що список першоджерел формується до безпосередньої роботи над статтею, у процесі аналізу матеріалів схожих за тематикою розробок та робіт науковців, які розглядали питання раніше.

3) Стаття — не самоціль, а засіб компіляції думок.

Дуже часто молоді науковці нарікають на безглуздість вимог щодо написання наукових статей та їх оформлення. Іноді наводять «аргументи», що за кордоном немає таких суворих вимог, і для статті достатньо лише описати свої дослідження.

По-перше, не треба плутати оглядові і наукові журнали.

По-друге, базовим у терміні «наукова стаття» є саме слово «наукова» — тобто та, яка обов'язково спирається на фундаментальні дослідження, базується на вже відомих досягненнях, розкриваючи при цьому нові факти, спостереження. Якщо тільки викладати власну думку щодо проблеми, власні спостереження, але не спиратися на теоретичну основу, стаття перестає бути науковою, а перетворюється в нотатки і думки.

Немає мети і завдань, не зазначена актуальність, не вказані першоджерела — то чи були проведені дослідження? Якщо так, то для чого вони проводилися? Написання наукової статті за певними вимогами дозволяє структурувати думки і побудувати певну логічну послідовність подальших кроків у нерозривному зв'язку з попередніми діями. І не лише своїми, а й багатьох поколінь науковців, що працювали над зазначеним питанням.

З огляду на наведені правила можна сформулювати підхід до роботи з молодими авторами — науковцями в редакціях наукових видань.

Перший етап роботи з молодим автором — науковцем розпочинається при отриманні редактором статті. На цьому етапі редактор виступає першим

рецензентом, який не лише оглядає статтю на відповідність нормам оформлення та подачі, а й вивчає стилістику, тезаурус, структуру, зміст статті, виокремлює структурні частини, аналізує правильність та якість посилань.

Виявлені недоліки редактор детально викладає автору та просить їх виправити. Редактор підтримує живий контакт з автором, а, за необхідності, і з науковим керівником автора.

Другий етап — робота з рецензентом. Якщо редактор економить час на першому етапі та недосконало аналізує оригінал, то витрати на редагування значно збільшаться, бо доведеться опрацьовувати питання рецензента.

Рецензування є складовою частиною редакційно-видавничого процесу, воно передбачає розгляд авторського оригіналу з метою оцінки його наукових якостей та визначення рівня сприйняття тексту. Мету наукового рецензування можна визначити наступним чином: кваліфіковано оцінити рукопис і винести висновок щодо якості та наукового рівня поданої статті.

Рецензент зобов'язаний дати письмову науково обґрунтовану оцінку авторського оригіналу в цілому і окремих його частин з позиції доцільності його видання. Рецензент дає загальну оцінку рукопису, його спрямованості, науковій і практичній цінності, критично аналізує рукопис, вказує на позитивні і негативні її сторони, відмічає можливість виправлення виявлених недоліків.

Висновок має бути обґрунтованим, містити конкретні пропозиції щодо виправлення рукопису або аргументи про недоцільність подальшої роботи над статтею.

Незалежно від тих питань, які рецензент вважає необхідним освітити, він зобов'язаний дати досить детальні відповіді на перераховані нижче питання:

- чи відбиває матеріал рукопису основні напрями науково-технічного прогресу, новітні досягнення науки і техніки як вітчизняної, так і зарубіжної, досвід розробників і новаторів;
- який науковий або науково-технічний рівень твору;
- чи відповідає назва рукопису змісту, а зміст — цільовому призначенню;
- наскільки повно розкрита мета;
- чи використана у статті новітня література, чи доцільні посилання на застарілі видання (за наявності);
- чи є в рукописі дискусійні питання, наскільки вони доречні;
- чи вірні ілюстрації, схеми, карти, чи усі вони виконані відповідно до прийнятих позначень, стандартів, чи не перевантажений рукопис ілюстраціями;
- чи відповідає характер викладу колу читачів, якому призначений журнал.

Після того, як рецензія надходить до редактора, редактор її уважно вивчає та деталізує деякі проблемні моменти рецензії, щоб автору було зрозуміло, на що потрібно зробити акценти, як змінити і доповнити статтю.

Це — третій етап роботи.

Звичайно, можна надіслати рецензію і пояснення молодому автору електронною поштою, а далі вести консультації телефоном. А можна запросити автора в редакцію і пояснити зауваження рецензента, підказати, як краще зробити виправлення, пояснити особливості подальшого макетування матеріалу, щоб узгодити з автором розташування таблиць, малюнків, формул, що неодмінно будуть зміщуватися під час внесення виправлень.

Автор повинен внести виправлення та підготувати відповідь рецензенту, де викласти свої згоду або незгоду з думкою рецензента.

Листування з рецензентом може відбуватися у декілька етапів, доки не будуть повністю погоджені всі моменти — стаття буде схвалена рецензентом та узгоджена автором.

Четвертий етап роботи з молодим автором-науковцем розпочинається після отримання остаточної рецензії з рекомендацією до публікації.

На цьому етапі відбувається макетування статті під формат видання. З автором узгоджуються моменти щодо уникнення пропусків та незакінчених рядків, перенесення рисунків, формул, розташування підписів до них. Якщо більш досвідченим авторам надсилаються лише готові оригінал-макети для затвердження, то молодих авторів доцільно увести в процес макетування з метою сприяння розумінню кінцевого результату — як варто подавати матеріал, щоб він був сприйнятий читачем.

Звичайно, індивідуальна робота з кожним молодим автором-науковцем — тривалий і нелегкий процес. За значного навантаження більшість редакторів та працівників наукових редакцій просто не може приділити достатньо уваги молодим науковцям. Тож, можливо, доцільно ввести невеликий курс з 5—10 лекцій з роботи над науковими статтями для аспірантів та здобувачів під час підготовчих курсів до складання іспитів з кандидатського мінімуму. Доповідачами на такі лекції можна запрошувати редакторів наукових видань, авторів, що подають змістовні та якісні наукові статті, для передачі особистого досвіду, працівників наукових бібліотек з метою напрацювання певних навичок роботи з науковими виданнями та узагальнення і структурування великих обсягів інформації.

Не завадило б на тих же підготовчих курсах з іноземної мови не лише вчитися писати анотації, а й розібрати детально декілька іноземних наукових статей, виділити їхні логічні частини, розглянути особливості подання матеріалу, а у підсумку — спробувати написати свою статтю іноземною мовою.

Як підсумок викладеного можна зазначити таке:

1. Молоді науковці мають багато цікавої, але не структурованої інформації, яку не можуть представити у вигляді наукової статті, в результаті чого з легкістю пишуть невеликі тези на конференції, але утруднюються з написанням статей.

2. Редакторам наукових видань доводиться працювати особисто з молодими авторами, пояснюючи загальні правила роботи з матеріалом для наукових статей, розкриваючи особливості побудови наукової статті та допомагаючи створити її.

3. Ці особливості дозволяють сформулювати підхід до роботи з молодими авторами-науковцями в редакціях наукових видань, зокрема, виявити загальні недоліки при отриманні статті, допомогти в процесі роботи з рецензентом, роз'яснити питання проблемних моментів рецензії та залучити автора до процесу макетування його статті з метою пояснення особливостей сприймання статті читачем.

Наведені правила та підхід до організації роботи з молодими авторами може бути використаний при створенні курсів з роботи над науковими статтями для аспірантів та здобувачів під час підготовчих курсів до складання екзаменів з кандидатського мінімуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Наумовець А.Г.* Ви віч-на-віч з аудиторією: дещо про «технологію» наукових доповідей, популярних лекцій, дисертаційних промов і конкурсних проєктів / А.Г. Наумовець. — К. : Наук. думка, 2003. — 56 с.
2. *Наумовець А.Г.* Ви і ваша аудиторія / А.Г. Наумовець. — К. : Академперіодика, 2010. — 64 с.

Kryazhych O.O.

FEATURES OF WORK WITH YOUNG AUTHORS OF SCIENTIFIC PAPERS

In this article the problem questions of working with young authors reviewed scientific papers. The basic rules of work with the material and writing of scientific papers. Approach to work with young writers in the editorial offices of scientific publications presented. Suggestions for improvement of work of young scientists stated.

Key words: scientific article, scientific periodical, structured information, the scientific young.